

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för humaniora

Islam i den svenska historieundervisningen

Anser gymnasielärare att muslimska gymnasieelever behöver sin egen historia för att förstå sitt eget historiemedvetande och för att förebygga ett "vi och dem"?

Anna Westrin

HT - 2014

Examensarbete, Avancerad nivå (magisterexamen), 30 hp
Historia med ämnesdidaktisk inriktning
Lärarprogrammet

Handledare: Jan Stattin
Examinator: Bengt Nilsson

Abstract

Jag har haft två syften i den här uppsatsen och det är dels att undersöka om verksamma gymnasielärare anser att muslimska gymnasieelever behöver sin egen historia för att förstå sitt eget och andras historiemedvetande och dels att studera om de intervjuade lärarna upplever att det finns en vi - och dem- känsla mellan muslimer och icke-muslimer? Jag har använt mig av frågeställningarna:

Vilket utrymme får islam i den svenska historieundervisningen? Påverkar utrymmet av islam i historieundervisningen de muslimska ungdomarnas förutsättningar att förstå sitt eget och andras historiemedvetande? Upplever olika gymnasielärare att det förekommer en vi- och dem- känsla mellan muslimer och icke-muslimer som hämmar muslimernas förutsättningar att utveckla sitt historiemedvetande? Hur kan ett eventuellt vi- och dem-tänkande förbyggas enligt gymnasielärarna?

Lärarnas utrymme som de ger åt islam skiljer sig också åt. Vissa lärare ger islam ett eget utrymme, medan andra lärare ger möjligheterna till att de muslimska eleverna kan få jämföra sin egen historia med den västerländska historien.

Några av de intervjuade lärarna anser att det kan förekomma ett vi- och dem- tänkande i samband med olika diskussioner när andra kulturer diskuteras i historieundervisningen. Andra gymnasielärare anser att läroböckerna framställer ett vi- och dem- tänkande när författarna till historieböckerna beskriver andra kulturer i relation till den västerländska historien. Vissa gymnasielärare anser även att en större mångfald bland lärarna skulle kunna förebygga en vi- och dem- känsla. Det allra viktigaste är att alla lärare arbetar för att förebygga ett negativt vi- och dem- tänkande, för att alla gymnasieelever ska kunna få de bästa förutsättningarna att förstå sitt eget och andras historiemedvetande.

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.2 Syfte och frågeställning	4
1.3 Metod.....	5
1.4 Källkritik.....	5
1.5 Avgränsningar	6
1.6 Teoretisk utgångspunkt och begreppsdefinition.....	7
2 Tidigare forskning	8
3. Bakgrund	11
3.1 Dagens mångkulturella samhälle.....	11
3.2 Islamofobi.....	12
3.3 Den nya antisemitismen.....	13
3.4 Islam i den svenska skolan	13
4. Undersökning 4.1 Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011	14
En jämförelse mellan de olika betygsstegens krav på historiemedvetande.....	15
4.2 Lärobokspresentation.....	16
4.3 Disposition av de kvalitativa undersökningarna.....	16
4.4 Den första intervjun med gymnasielärarna.....	17
4.5 Den andra intervjun med gymnasielärarna	24
5. Diskussion	27
5.1 Utrymmet som islam får i den svenska historieundervisningen.....	27
5.2 Behöver islam få ett större utrymme för att de muslimska eleverna ska kunna förstå sitt historiemedvetande?	29
5.3 ”Vi och dem” inom den svenska historieundervisningen.....	30
5.4 Går det att förebygga ett ”vi och dem” i skolan?	31
Källförteckning.....	34
Bilaga 1.....	36
Intervjuer med gymnasielärare	36
Bilaga 2.....	37
Intervju 2 med gymnasielärarna	37

1. Inledning

Inom historieämnet finns det en risk för att det kan uppstå en vi- och dem- känsla. Den västerländska historien står i fokus i den svenska historieundervisningen och därför är det relevant att göra en studie om hur mycket utrymme islams historia får i gymnasiekursen *Historia 1b* ¹

Den teknologiska revolutionen bidrar till att vi i mycket större utsträckning kan jämföra oss med varandra och då blir olikheterna mer påtagliga i en globaliserad värld.² Då kan det finnas en risk för att det kan uppstå ett vi- och dem- tänkande. Även framställningen av islam i massmedia skapar en negativ bild av islam och det kan också bidra till att det kan uppstå en barriär mellan muslimer och icke muslimer i vår globala värld.³

Det finns en risk för att segregeringen av olika muslimska grupper ökar i samhället och därför fyller skolan en viktig funktion. Det är viktigt att försöka förebygga en vi- och dem- känsla mellan de elever som har en muslimsk bakgrund och de elever som inte är muslimer. Historieämnet och även de andra samhällsvetenskapliga ämnena bör försöka arbeta så att alla eleverna känner att de tillhör ett och samma samhälle.⁴

Jag har valt att intervjua fyra stycken verksamma gymnasielärare för att försöka undersöka om muslimerna behöver sin egen historia för att förstå sitt eget historiemedvetande? Hämmar en eventuell vi- och dem- känsla förutsättningarna att förstå de historiska sambanden? Hur ska de svenska gymnasieskolorna få alla elever att känna att de lever i en och samma värld?

¹ Diskrimineringsombudsmannen (DO), 2013, s. 38
<http://www.do.se/Documents/rapporter/Forskning%20om%20diskriminering%20av%20muslimer%20i%20Sverige.pdf>

² Sander & Andersson, 2009, s.49

³ Härenstam, 2005, s. 64

⁴ Larsson, 2006, s. 35-36

1.2 Syfte och frågeställning

Ett av mina syften med den här studien är att undersöka hur mycket utrymme som olika gymnasielärare ger åt islams historia i den svenska historieundervisningen? Jag tycker att det är viktigt att granska vilken betydelse det egna landets historia får för en elev med en muslimsk bakgrund och om muslimens eget lands historia är en nödvändighet för att den muslimska eleven ska förstå sitt eget och andra individers historiemedvetande?

Mitt andra syfte är att undersöka om historielärare upplever att det finns ett vi- och dem-tänkande i den svenska gymnasieskolans klassrum? Anledningen till att jag anser att det är relevant beror på att svaret ger indikationen om islams historia får tillräckligt med utrymme. Det är viktigt att bemöta dagens mångfald för att alla elever ska kunna förstå sina klasskamraters olika historiska erfarenheter.

Ett kunskapskrav för kursen *Historia 1b* är att eleverna ska kunna utveckla sitt historiemedvetande. Och då är det viktigt att historieundervisningen ger eleverna möjligheten till att kunna utveckla en förståelse kring sin egen och andras identiteter⁵ som i sin tur lägger grunden för förståelsen kring sitt eget och andras olika historiemedvetande. Då förstår eleverna varför olika konflikter har ägt rum runt om i världen och då går det att öka förståelsen kring varför konflikterna har ägt rum och förhoppningsvis leder det till att det går att förebygga att konflikterna upprepar sig i framtiden.

Den här uppsatsen frågeställningar kommer vara;

- Vilket utrymme får islam i den svenska historieundervisningen?
- Påverkar utrymmet av islam i historieundervisningen de muslimska ungdomarnas förutsättningar att förstå sitt eget och andras historiemedvetande?
- Upplever olika gymnasielärare att det förekommer en vi- och dem- känsla mellan muslimer och icke-muslimer som hämmar muslimernas förutsättningar att utveckla sitt historiemedvetande?
- Hur kan ett eventuellt vi- och dem- tänkande förbyggas enligt gymnasielärarna?

1.3 Metod

Det är inte alltid lätt att välja en metod. Inför den här studien har jag funderat om mina frågeställningar får ett mer säkert resultat med en kvantitativ intervjuform? Samtidigt går det inte att förutspå den kvantitativa metodens slutresultat eftersom det blir svårare att kunna analysera den stora mängd data som den metoden brukar resultera i. Det finns också en annan baksida av att använda sig av en kvantitativ metod eftersom många personer kanske inte reflekterar över innebörden av de olika frågornas betydelse. I det scenariot finns det en risk för att svaren blir missvisande. Därför bestämde jag mig för att en kvalitativ intervjuform för att få ett säkrare resultat.

När jag analyserar enkätsvaren krävs det att man försöker överta aktörens perspektiv. Max Weber är en känd förespråkare av att sociologin inte bör analysera den mänskliga kroppens rörelser utan en persons svar ska studeras utifrån sin egen förståelse och uppfattning. Därför kommer jag använda mig av Max Webers förklaring kring att överta aktörsperspektivet och därför kommer jag att använda mig av en metod som handlar om att försöka leva sig in i intervjupersonernas olika tankesätt. Svaren ska tolkas utifrån de erfarenheter som den intervjuade personen bär med sig och ett nervöst förhållningssätt ska till exempel inte påverka analyseringen av intervjusvaren.⁶

Genom en kvalitativ intervjuform innebär det att mötet med den intervjuade personen blir väldigt intensivt. Under det specifika intervjumötet är det viktigt att den intervjuade personen känner sig trygg och då är det viktigt att lära känna undersökningspersonens miljö och liv. När intervjun pågår är det viktigt att undersökningspersonen upplever att den kan påverka intervjuens utgång, samt att intervjupersonen upplever att det den vill säga får rätt tolkning.⁷

1.4 Källkritik

Vanja Lozic belyser att användet av muntligt källmaterial kan ge ett missvisande resultat eftersom slutsatserna kan variera beroende på vilka personer som deltar i studien. Studiens utgång kan påverkas av intervjupersonernas olika erfarenheter. Därför blir det delvis en slump eftersom jag inte kan veta om de intervjuade personerna är

⁶ Mead, 1992, s. 146

⁷ Mead, 1992, s. 147-148

objektiva i sina svar. Jag drar slutsatsen av att de svarar professionellt och inte blandar in sina egna värderingar.⁸

Även om tryckta källor har prövats med olika källkritiska frågeställningar anser jag att ett muntligt källmaterial ger en mångsidighet kring intervjupersonernas egna livserfarenheter kring de olika frågeställningarna. Ett muntligt källmaterial har inte ett mindre värde än vad skriftliga källor har, för att det finns en stor relevans för forskningen att uppmärksammar enskilda individers olika berättelser och upplevelser.⁹ Det bidrar till att den vanliga enskilda människans tankar i nuet dokumenteras och det blir värdefullt för framtidens forskning om den vanliga människan.

Mina intervjuer som jag har genomför tillsammans med intervjupersonerna ger enbart en indikation över vilket utrymme islam får inom den svenska historieundervisningen, hur mycket utrymmet och om en eventuell vi- och dem- känsla påverkar de muslimska elevernas förutsättningar att kunna utveckla sitt historiemedvetande, samt hur det eventuellt kan förebyggas. Studien skulle bli för stor om jag skulle välja att använda mig av så pass många intervjuer så att undersökningen skulle få en viss statistisk säkerhet.

1.5 Avgränsningar

Jag har valt att intervjua fyra stycken verksamma gymnasielärare. Jag har valt ut två kvinnor och två män som intervjupersoner, men jag kommer inte att analysera deras svar utifrån deras kön. Därför kommer det inte att finnas med något genusperspektiv i den här studien.

Min studie är avgränsad till examensmålen och ämnesmålen för gymnasieskolan 2011 och därför kommer inga andra läroplaner att jämföras med Gy11. Jag kommer enbart att studera mina frågeställningar utifrån kursen *Historia 1b*. Det är en 100 poängskurs och motsvarar 100 undervisningstimmar.

⁸ Lozic, (2010), s. 81

⁹ Lozic, (2010), s. 15

Eftersom det svenska samhället är mångkulturellt, så behövs det även göras ett urval om vilka elever med utländsk bakgrund som man ska studera. I den här uppsatsen har jag valt att fokusera på muslimska elever som går i den svenska gymnasiekolan.

1.6 Teoretisk utgångspunkt och begreppsdefinition

I boken *Orientalism* (1978) har forskaren Edward Said beskrivit relationen mellan västvärlden och den muslimska världen. Kolonialismen krävde en viss dominans för att kunna rättfärdiga västvärldens politiska inblandning i den muslimska världen. För att kunna upprätthålla sin ställning spred de rasistiska tankar om att den muslimska kulturen genom att beskriva den muslimska civilisationen som ”underutvecklad, rationell, våldssam och barbarisk”.¹⁰

Said anser att den västerländska framställningen av islam skapar en problematik för de muslimska samhällena. Massmedia har en benägenhet att beskriva den muslimska kulturen som något som strider mot den normala normen. Konsekvensen blir att islam tolkas som något skrämmande och därför blir det en barriär mellan västvärlden och de muslimska samhällena.

Därför har jag valt att använda Saida vi- och dem- perspektiv för att analysera om det behövs mer utrymme åt islam i den svenska historieundervisningen. Med hjälp av den teoretiska utgångspunkten ska jag studera om de intervjuade gymnasielärarna anser att de muslimska eleverna har svårare att förstå sitt historiemedvetande om de inte får ta del av sitt eget lands historia i den svenska historieundervisningen. Utifrån orientalismen kommer jag också undersöka om utrymmet i historieundervisningen skapar en vi- och dem- känsla mellan muslimer och icke-muslimer.¹¹

När man diskuterar den muslimska världen bör det förtydligas att det enligt *Muslims Peoples* finns över 720 miljoner muslimer runt om i världen och enligt *The Muslim Guide* finns det över 900 miljoner muslimer. De presenterade muslimernas nationalitet härstämmer från 36 olika muslimska länder och det innefattar även länder där den muslimska befolkningen lever som en minoritetsgrupp.

¹⁰ Ouis & Roald, 2003, s. 29

¹¹ Härenstam, 2005, s. 64

Islam är den största minoritetsgruppen i Europa där de olika muslimska grupperna som jag nämnde ovan härstammar från olika muslimska länder. Därför finns det en viss problematik kring att beskriva den muslimska världens historia som en och samma beskrivning eftersom den muslimska befolkningen har olika historiska bakgrunder.¹²

Nationalencyklopedin förklarar att begreppet historiemedvetande innebär att det är en ”uppfattning om det närvarandes plats i tiden, ofta förbunden med en viss föreställning om att olika tidsskeden har olika karaktär”¹³

2 Tidigare forskning

Åren mellan 1980 fram till 2000 låg inte tyngden inom den historiedidaktiska forskningen i klassrummet, utan forskningens fokus låg utanför klassrumsundervisningen. Istället för att inrikta forskningen till den svenska gymnasieskolan låg forskarnas intressen utanför det svenska samhället och den svenska klassrumsmiljön.¹⁴

Många olika studiers resultat visar på att lärarnas didaktiska val har en stor betydelse kring hur gymnasieskolans elever uppfattar historieämnet. Eleverna möter dåtiden i klassrummet under historieundervisningen. De intryck som eleverna får genom att orientera sig i det förflutna har inte enbart en påverkan på elevernas uppfattning kring det förflutna, utan det ger även en uppfattning om hur eleverna olika identiteter påverkas under historieundervisningen.¹⁵

Under 1990-talet blev historiemedvetande som begrepp mycket viktigt och fick en plats inom den historiedidaktiska kontexten.¹⁶ I dagens gymnasieskola har begreppet historiemedvetande en egen målformulering i historieämnet. Begreppet kan förklaras

¹² Härenstam, 2005, s. 63-64

¹³ <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/historiemedvetande>

¹⁴ Hansson, 2010, s. 15

¹⁵ Hansson, 2010, s. 17

¹⁶ Karlsson, 2005, s.72

genom att det handlar om en mental process som alla människor finner inom sig själva.¹⁷

Historiedidaktikern och gymnasieläraren Thomas Nygren anser att eftersom olika gymnasielärare förhåller sig olika till historieämnet och eftersom lärare i allmänhet har skilda uppfattningar kring historieämnets syfte och vilka urval som ska göras inom ämnet, så kan innehållet i undervisningen skilja sig åt. Det beror också på att lärarnas liverfarenheter skiljer sig åt och det påverkar hur ämnesurvalet ser ut. Tyvärr saknas det en lång forskningshistorik eftersom det inte finns så många studier som är gjorda om historiedidaktiken.¹⁸

I Sverige startade forskningen mellan tidperioden 1980-2000.¹⁹ Vanja Lozic har åsikten om att det finns en lucka inom den historiedidaktiska forskningen. Det saknas djupare studier och analyser av elevernas reflektioner kring historieämnets innehåll och syfte i ett mångkulturellt samhälle. Därför anser jag att det är en bra början att studera hur olika gymnasielärare ser på de muslimska elevernas förutsättningar inom historieämnet.²⁰

Det är många som skriver om islam i olika läroböcker, men enligt min tolkning av det material som jag har undersökt, så är islam i religionsundervisningen som har fått det största utrymmet inom den forskning som har bedrivits. Därför finns det en relevans att studera islam i historieundervisningen.

I en avhandling som heter *Skolboks – islam* har pedagogen Kjell Härenstam gjort en kartläggning av vad som står om islam i svenska läroböcker i religionskunskap fram till 1991. Härenstams avhandling ”är en del av ett större projekt som inleddes 1988” och det var forskare från 22 olika länder som deltog i projektet. I Härenstams avhandling så framkommer det att islam framställdes med en negativ bild.²¹

Majoriteten inom den tidigare forskningen är överens om att det finns ett vi- och dem-perspektiv i de avsnitt som handlar om islam i de läroböcker som är framställda för den svenska gymnasieskolan. Vi- perspektivet beskriver de vita personerna inom

¹⁷ Karlsson, 2005, s. 72

¹⁸ Lozic, 2010, s.81

¹⁹ Hansson, 2010, s. 15

²⁰ Lozic, 2010, s. 21

²¹ Otterbeck, 1999, s. 160

kristendomen medan dem- perspektivet beskriver personer inom islam och judendomen med mera. I olika jämförelser kring de olika religionerna ställs oftast de andra religionerna mot kristendomen, så att alla perspektiv jämförs med den vita kristna personen.

Inom den historiedidaktiska forskningen var länge huvudfrågan ”Varför historia”? De två vanligaste svaren var för det första att historiedidaktikens utveckling handlade om ”identitet och emancipation” och för det andra tyckte forskarna inom den humanistiska forskningsgrenen att det viktigaste för historieämnet var att skapa förutsättningarna så att alla individer själv kan orientera sig i tid och rum och då betonades ”personlighetsutveckling”.

Jörn Rüsen inspirerade många andra forskare inom ämnesområdet för att betona vikten av att gymnasieeleverna skulle få möjligheten till att utveckla sin egen historiska förståelse och kunna relatera sig själv i de historiska berättelserna. För då får historieämnet en mening och då blir den viktig för skapandet av en elevs egen identitet.²²

Under den senaste tiden har det bedrivits mycket forskning kring historiedidaktik och historiemedvetande, både med ”begreppslig och teoretisk inriktning”. Dock saknas det empiriska undersökningar och konkreta exempel som handlar om de processer och bearbetning som krävs för att en människa ska förstå de historiska sambanden mellan då- nu- och framtid – historiemedvetande.²³

Bernard Eric Jensen har delat in individernas behov av att kunna orientera sig i tid och rum genom identitetsbildning, möten med andra kulturer, sociokulturella läroprocesser. Den första processen innefattar olika personers identitetsbildning och den andra processen handlar om personens möten med andra kulturer och skapar funderingar kring skillnader och likheter mellan de olika kulturerna. Den tredje processen handlar om existentiella frågor som berör personens val angående om hur den ska eller borde välja att leva livet. Den fjärde processen handlar om att personen ofta anser de egna åsikterna, intressena eller värderingarna som de ”rätta”. Oavsett om historiedidaktiken beskriver

²² Karlsson, 2009, s.33

²³ Karlsson, 2009, s.50

de, vi, jag och varför krävs det en förståelse för historiemedvetande för att kunna se helheten av dåtid, nutid och framtid.²⁴

3.Bakgrund

3.1 Dagens mångkulturella samhälle

Bara under de senaste hundra åren har det svenska samhället genomgått många olika förändringar. Även om föreställningen om svenskarna som ett folk, med en och samma religion är vanlig, så har inte den svenska kulturen alltid varit enhetlig, eftersom olika kulturer och traditioner alltid har skiftat. Det svenska samhällets olika kontakter med andra kulturer har haft en stor påverkan på den svenska samhällsutvecklingen.

Enligt dagens betydelse av det mångkulturella begreppet blev Sverige mångkulturellt under den stora arbetsinvandring som ägde rum under 1960-talet. Även om arbetskraftsinvandringen har haft stor påverkan för mångkulturalismens utveckling så är det flera olika faktorer som påverkade samhällsförändringarna. Efter andra världskriget började till exempel den moderna globaliseringen att utvecklas i västvärlden.

I och med en globaliserad värld så påverkas samhället i större utsträckning av det som äger rum i andra delar av världen. Det svenska samhällets påverkan av andra länder blir tydligt under ”oljekrisen 1973, räntekrisen 1992” och terrorattacken i USA den 11 september 2001.

Det ökade antalet muslimer i det svenska samhället beror dels på olika invandringar till Sverige, men också på globaliseringsprocessen som har ägt rum runt om i världen. Antalet muslimer i Sverige uppskattas till cirka 250 000 – 350 000 stycken beroende på vilken data som man ska utgå ifrån.²⁵

Individer med muslimsk bakgrund har ökat sedan 1930-talet i Sverige och de största förändringarna blev synliga under 1970-1980-talet. Vid den tidpunkten började allt fler troende muslimer att organisera sig i det svenska samhället. De svenska muslimerna började efterfråga institutioner, moskéer, friskolor och andra lokala föreningar.

²⁴ Karlsson, 2009, s.52

²⁵ Larsson, 2006, s. 7-8

Det har alltid enligt Larsson funnits en slags rasism mot individer med muslimsk bakgrund, men det var inte förrän terrordåden den 11 september 2001 som diskrimineringen och våldet mot alla personer som kunde identifieras som muslimer ökade markant i stora delar av Europa och USA.²⁶

Åke Sander är religionsvetare och han anser att när man diskuterar om hur många muslimer det finns i det svenska samhället, så bör man skilja på ”etniska, kulturella, religiösa och politiska muslimer”. Den etniska muslimen är en person som har sitt ursprung i ett land där majoriteten är muslimer. En kulturell muslim är en person som har specialiserade kunskaper inom en speciell muslimsk kultur och en religiös muslim är en individ som praktiserar de muslimska plikterna och en politisk muslim är en person som anser att islam inte enbart är en religion, utan också ett politiskt system. Syftet med indelningen är att det ger en anvisning till hur nutiden muslimer förhåller sig till sin religion.²⁷

3.2 Islamofobi

Islamofobi kan definieras med en rädsla och hat mot muslimer. Religionen islam ses som ett ”enhetligt och sammanhängande system” och uppfattas som ett hot mot det svenska samhället.

Rädslan mot islam är inte ur ett västerländskt perspektiv något nytt fenomen. Historikern Daniel Norman och religionshistorikern Mattias Gardell anser att diskrimineringen mot olika muslimska grupper går som en röd tråd genom historien. Under medeltiden och de kristna korstågen och kritiken mot Koranen fram till dagens rasism mot den muslimska kulturen.²⁸

Ny Demokratis Vivianne Franzén gjorde ett uttalande under 1999 och i det uttalandet sa hon att alla skolbarn i Sverige snart kommer att vända sig mot Mecka. Syftet med Franzéns uttalande var att muslimerna skulle uppfattas som ett hot mot den svenska kulturen. Många svenska personer känner igen sig i Franzéns uttalande om de

²⁶ Larsson, 2006, s. 9-10

²⁷ Roald, 2009, s. 62

²⁸ Larsson, 2006, s. 10-11

muslimska invandrarna och kan identifiera sig med den rädsla som finns för det mångkulturella samhälle som håller på att utvecklas i Sverige.

Tolkningen kring att islam ska vara en våldsam religion har under en längre tid stått i fokus i den västerländska samhällsdebatten. I och med terrordåden i USA den 11 september 2001, så bekräftades det att tolkningen om den våldsamma muslimska kulturen stämde. Sedan att terroristernas fundamentala tolkningar av islam fick representera den muslimska världen har inte uppmärksammats.²⁹

3.3 Den nya antisemitismen

Begreppet antisemitism har för det mesta förknippats med den judiska befolkningen.

Under 2000-talet började västvärldens judar leva i skuggan av en ny sorts antisemitism som börjar utvecklas bland den arabiska och muslimska befolkningen. Den nya formen av antisemitism handlar om att muslimer och araber konspirerar med olika vänsterrörelser ”som förenas i ett hat mot Israel och Förenta staterna.”³⁰

Utifrån ett historiskt perspektiv så är det i första hand judarna som har ansetts vara ett hot mot den de stabiliserade samhällena i västvärlden. Många av dagens muslimer anser att de har fått överta den utsatta rollen som judarna tidigare har fått bära.³¹

3.4 Islam i den svenska skolan

I den svenska skolan finns det en viss problematik som enligt min tolkning påverkar utrymmet för islam i historieundervisningen. Dels så har väldigt få muslimer utbildat sig till lärare och dels så har de flesta muslimska föräldrar inte själva utbildat sig inom den svenska grund- eller gymnasieskolan.

Konsekvenserna för lärarna blir att det inte finns några individer med muslimsk bakgrund som kan ge sin egen erfarenhet till undervisningen om islam och för de muslimska föräldrarna finns risken för att de upplever den svenska skolan som en arena som ”försvenskar” deras barn, eftersom undervisningen om islam präglas av ett utifrånperspektiv.³²

²⁹ Ouis & Roald, 2003, s. 35-36

³⁰ Gardell, 2010, s. 187

³¹ Ouis & Roald, 2003, s. 35

³² Otterbeck, 1999, s. 162-163

Den svenska skolan har en mycket viktig uppgift. Skolans värdegrund ska ”förmedla demokratiska tankar samtidigt som den skall stimulera ett kritiskt tänkande”.

Undervisningen om islam är viktig eftersom skolan blir en mötesplats mellan de som är muslimer, svenskar och de eleverna med annan utländsk bakgrund. Det är ännu viktigare i de svenska områden som har individer med muslimsk bakgrund. För risken är att individerna med muslimsk bakgrund blir mer segregerade i områden där majoriteten är svenskfödda. Dock kan inte den svenska skolan ta ansvaret för sociala- eller ekonomiska skillnader.

Om motsättningarna bland dagens elever ska minska och förebygga ”spridningen av islamfobiska uppfattningar är till exempel undervisningen i religionskunskap, men också samhällskunskap och historia” viktig.³³

När diskussionerna kring huruvida undervisningen ser ut i den svenska skolan så är det i första hand islamundervisningen inom religionsämnet som diskuteras. Inom religionsämnet handlar det främst om att eleverna får kunskap kring själva religionens kärna och inte ur det historiska perspektivet.³⁴

4.Undersökning

4.1 Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011

Ett av syftena med själva historieundervisningen i den svenska gymnasieskolan är att eleverna ska utveckla och fördjupa sitt historiemedvetande. Genom att studera hur historien hänger samman så ökar även kunskaperna kring olika förändringsprocesser i samhället. Eleverna ska kunna resonera kring olika frågeställningar som besvarar vilken betydelse de har för nuet och framtiden.³⁵

³³ Larsson, 2006, s. 35-36

³⁴ Berglund & Larsson & Lundgren, 2010, s. 137-138

³⁵ Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskolan 2011, s. 66

En jämförelse mellan de olika betygsstegens krav på historiemedvetande

När det handlar om begreppet historiemedvetande går det inte att misstolka betygskriterierna. Det har inte någon betydelse om en elev har ett E-betyg eller ett A - betyg för enligt kunskapskraven går det inte att helt sakna en förståelse kring historiemedvetande. I tabellen nedan som är citerad från kunskapskraven för gymnasiekursen *Historia 1b* finns det inga tvivel om att det krävs en förståelse för innebörden av sitt eget och andras individer och samhällets historiemedvetande för att bli godkänd i kursen *Historia 1b*.³⁶

E	C	A
<p>”Eleven ger enkla exempel på och förklarar översiktligt, samband mellan skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden. Dessutom kan eleven dra några enkla slutsatser om vad skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden kan ha för betydelse för framtiden”.</p>	<p>”Eleven ger enkla exempel på, och förklarar utförligt, samband mellan skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden. Dessutom kan eleven dra några välgrundade slutsatser om vad skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden kan ha för betydelse för framtiden”.</p>	<p>”Eleven ger komplexa exempel på, och förklarar utförligt och nyanserat samband mellan skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden samt argumenterar för och emot olika sätt att se på dessa samband. Dessutom kan eleven dra några välgrundade och nyanserade slutsatser om vad skeenden i det förflutna och förhållanden i nutiden kan ha för betydelse för framtiden”.</p>

Figur 1; Tabellen presenteras betygskriterierna som betonar kunskapskraven för historiemedvetande i kursen *Historia 1b* (källa: Skolverket.se, kunskapskrav för *Historia 1b*)

³⁶ Ämnesplan för *Historia 1B*, http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasieutbildning/amnes-och-laroplaner/his?subjectCode=HIS&courseCode=HISHIS01b#anchor_HISHIS01b (hämtningsdatum 121230)

4.2 Lärobokspresentation

Jag har valt att ge en översiktlig sammanfattning av det utrymme som islam får i en lärobok. Syftet är inte att analysera lärobokens framställning, utan för att ge läsaren en konkret bild över det utrymme som islam får i en lärobok som är skapad för att kunna användas som läromedel i historieundervisningen.

Historiens ansikte, 100 poäng

Läroboken ger en översiktlig beskrivning av den islamiska världens utveckling. Det beskrivs om de första nomadiserade araberna fram till när arabernas välde var som störst.³⁷ Sedan övergår beskrivningen till när muslimerna såldes som slavar under medeltiden.³⁸

De kristna korstågen syftade till att omvända de personer som var fientliga mot den katolska kyrkan och det var oftast muslimerna som blev drabbade under medeltiden.³⁹

Läroboken har ett kort avsnitt om hur kristna, muslimer och judar lever sida vid sida på den iberiska halvön under 1400-talet.⁴⁰ Under den indiska frihetskampen utbröt det konflikter som utmynnades i olika strider mellan muslimerna och hinduer.⁴¹

4.3 Disposition av de kvalitativa undersökningarna

Min allra första tanke var att intervjua 16 stycken gymnasielärare. Då var också min plan att det skulle finnas en geografisk spridning på intervjupersonerna. Dock var jag tvungen att ändra mitt upplägg för att de lärarna som jag frågade ville vara helt anonyma.

Därför kommer den här studien att bestå av fyra intervjuade gymnasielärare. Samtliga lärare har en gedigen erfarenhet inom läraryrket och det finns en fördel med att sitta mitt emot den person som blir intervjuad. En kvalitativ intervjumetod skapar en viss relation till personen som blir intervjuad och det ger ett mer trovärdigt resultat.

Eftersom jag har försökt att leva mig in i aktörens perspektiv har jag gjort ett strategiskt urval. Det innebär att jag medvetet har valt ut mina intervjupersoner. Jag har tidigare

³⁷ Rönnqvist & Markusson Winkvist, 2009, s. 82-83

³⁸ Rönnqvist & Markusson Winkvist, 2009, s.158

³⁹ Rönnqvist & Markusson Winkvist, 2009, s. 102

⁴⁰ Rönnqvist & Markusson Winkvist, 2009, s.132

⁴¹ Rönnqvist & Markusson Winkvist, 2009, s. 443

beskrivit hur pressande det kan vara att bli intervjuad och därför bestämde jag mig för att intervju personer som jag har arbetat tillsammans med.

För att det ska finnas en viss sekretess och för att låta de intervjuade personer få förbli så anonyma som möjligt har jag valt att ge dem olika smeknamn. Om det skulle finnas andra lärarstudenter eller studenter inom andra utbildningar som vill forska vidare inom mitt område så är samtliga intervjuer godkända och underskrivna av de intervjuade lärarna. Samtliga lärare har fått svara på ett antal frågor som finns i *Bilaga 1* och *Bilaga 2*. De har fått svara på en enkät i taget, men eftersom det inte går att förutsäga åt vilket håll en kvalitativ undersökning leder åt, så blir ibland frågorna och svaren blandade.

Nu kommer ni få möta Karin, Lisa, Viktor och Lasse. Karin och Lisa arbetar på en gymnasieskola som ligger i Faluns kommun och Viktor och Lasse arbetar på en gymnasieskola som ligger i Sandvikens kommun.

4.4 Den första intervjun med gymnasielärarna

Intervju med Karin⁴²

- 1. Finns det förutsättningar till att få plats med islams historia i kursen *Historia 1b*?**

Det gör det om man väljer den infallsvinkeln i sin historieundervisning. I *Historia 1b* går det att få plats med islam i historieundervisningen om den undervisande läraren väljer den inriktningen.

- 2. Vilket utrymmer ger du åt islam i din historieundervisning?**

Islams historia får det största utrymmet under de tidiga epokerna eftersom det händer mycket med den muslimska expansionen under den äldre historien. Islams kulturella utbyte är som störst under medeltiden.

⁴² Intervju 1, intervjutillfälle 2015-03-17

3. **Tror du att det kan uppstå en vi- och dem- känsla mellan muslimer och ”icke-muslimer”?**

Ja, det tror jag och det blir automatiskt en vi- och dem- känsla för att vi behöver kategorisera in verkligheten i olika fack för att förstå den. Det är det okända som skapar vi- och dem- tänkandet och den kategoriseringen kommer alltid att finnas i olika konsultationer.

Jag anser inte att det viktiga är att försöka få bort vi- och dem- tänkandet för det är omöjligt. Allt som är okänt för människan kommer alltid att skapa ett vi- och dem- tänkande. Det viktiga är hur vi väljer att relatera till varandra. Vi behöver belysa hur våra olika kategoriseringar relaterar till varandra.

Det är viktigt att ta del av sin egen historia för att förstå lik- och olikheter och jag förklarar hur jag menar i nästa fråga.

4. **Tror du att framställningen av islam och utrymmet som islam får i historiekurserna kan påverka de muslimska elevernas möjligheter till att förstå sambanden mellan då-, nu- och framtid (historiemedvetande)?**

Jag anser att det är viktigt att muslimernas historia får utrymme i historieundervisningen. Inte för att förstå de historiska sambanden utan för att få en identitet. Det är viktigt för identitetsskapandet att varje elev förstår viktiga historiska händelser från sitt hemlands historia för att förstå varför de befinner sig där de är.

Det finns en anledning till varför de befinner sig i ett annat land och för att identitetsskapandet inte ska påverkas negativt är det viktigt att de får ta del av sitt eget lands historia. Därför anser jag att historiemedvetandet är ett redskap. De kan lära sig hur dåtiden och nutiden och framtiden samverkar med varandra genom att läsa den västerländska historien, men de behöver sin egen historia för att kunna utveckla sin egen identitet.

Intervju med Lisa⁴³

1. **Finns det förutsättningar till att få plats med islams historia i kursen *Historia 1b*?**

Jag tror att islam behöver en stor plats i historiekurserna och det finns förutsättningar till det. Det går att arbeta med flera kursmål samtidigt. Jag ska förklara hur jag menar i nästa fråga.

2. **Vilket utrymmer ger du åt islam i din historieundervisning?**

Islam får plats i mina historiekurser. Jag brukar ”nyttja” eleverna med muslimsk bakgrund! Jag har även en fantastisk kontakt, hon är svensk och konverterade till islam i 20-årsåldern och har ibland kommit till mina kurser och föreläst om islam.

Islam kan även användas till att nå källkritikmålen och då kan hela klassen få ta lärdom av islam samtidigt som de arbetar med andra kursmål inom det centrala området. Eleverna kan arbeta med att analysera vilka bilder som finns till kapitlen om islam och jämföra de med andra kulturer. De kan också fundera kring vilka bilder som visas på nyheterna och vid olika reportage.

3. **Tror du att det kan uppstå en vi- och dem- känsla mellan muslimer och ”icke-muslimer”?**

Ja, med tanke på hur omvärlden ser ut och hur media beskriver islam så är detta superviktigt! Min C-uppsats handlade om hur läroböcker framställde islam. Det blev inget vackert resultat.

⁴³ Intervju 1, intervjutillfälle 2015-03-22

4. Tror du att framställningen av islam och utrymmet som islam får i historiekurserna kan påverka de muslimska elevernas möjligheter till att förstå sambanden mellan då-, nu- och framtid (historiemedvetande)?

Ja, det tror jag. Jag undrar om de känner igen den islam som framställs i läroböckerna då ofta författarna är från västvärlden. Jag tänker lite Edward Said. Och hur framställer lärarna islam? Det kan verkligen vara olika. Det har jag upplevt på min skola.

Intervju med Viktor⁴⁴

1. Finns det förutsättningar till att få plats med islams historia i kursen *Historia 1b*?

Det finns utrymme i kursen *Historia 1b*. Ibland kan den islamiska historien komma naturligt. Det är inte svårt att blanda in den muslimska historien för det är bara att välja att jämföra den med den kristna världen.

Under den europeiska medeltiden går det att göra avstickare till den arabiska världen. Då uppstår det ett bra tillfälle till en mötespunkt där det går att till exempel diskutera varför araberna befann sig på en högre kulturell nivå än vad den kristna världen gjorde? Då lyfts en positiv synvinkel fram som kan stärka muslimernas syn på sin egen historia eftersom européerna befann sig i ett medeltida mörker under medeltiden. På sätt och vis kan man säga att européerna levde under en viss typ av fundamentalism eftersom det enda rätta och tillåtna var kristendomen. Det är också viktigt att betona att araberna tidvis har behandlat de kristna bättre än vad de kristna har behandlat muslimerna.

Trots studieplanen finns det utrymme för det finns alltid olika valmöjligheter. Det kan se strikt ut, men ändå är historia ett öppet ämne och inom till exempel ”begreppet” förändringsprocesser går det att arbeta med olika kulturer.

⁴⁴ Intervju 1, intervjutillfälle 2015-03-16

2. Vilket utrymme ger du åt islam i din historieundervisning?

Det skiljer sig åt från kurs till kurs för det finns ingen kurs som ser likadan ut. Om det blir ont om tid inom någon historiekurs finns det ändå lösningar för att ingen kultur ska lämnas utanför historieundervisningen. En av mina yrkesklasser fick arbeta med en tidslinje och då fick de en fri uppgift att fylla tidslinjen med olika viktiga årtal. De enda årtalen som eleverna var tvungna att markera i tidslinjen var då den tidiga demokratiseringsprocessen ägde rum och när kvinnan fick rösträtt.

Låt dem berätta om sina hemländers viktiga historiska händelser. Det är viktigt att vi lärare lyssnar kring alla elevers olika erfarenheter.

3. Tror du att det kan uppstå en vi- och dem- känsla mellan muslimer och ”icke-muslimer”?

Det går att förebygga en vi- och dem- känsla genom att precis som jag nämnde tidigare låta eleverna arbeta med en egen individuell tidslinje. Då kan vi även arbeta med det centrala innehållet som berör historiska personer och olika förändringsprocesser.

Genom att enbart välja den västerländska historien och utesluta elevernas egen historia hindras utvecklingen av ett historiemedvetande.

4. Tror du att framställningen av islam och utrymmet som islam får i historiekurserna kan påverka de muslimska elevernas möjligheter till att förstå sambanden mellan då-, nu- och framtid (historiemedvetande)?

Ja, de får sämre förutsättningar om de inte får utrymme till sin egen historia. Möjligheterna till att utveckla ett historiemedvetande försämras om de inte kan relatera till något i den västerländska historien. Varför ska till exempel Platon vara viktigare än assyriska historiska personer?

Intervju med Lasse⁴⁵

1. **Finns det förutsättningar till att få plats med islams historia i kursen *Historia 1b*?**

Ja, det finns förutsättningar till att få plats med islams historia, men att ge den samma plats som annan historia blir svårt. Det är mycket som ska få plats i historiekurserna om man ska se till de olika centrala områdena. Därför går det inte att ge islams historia lika stort utrymme som till exempel industrialiseringen eller demokratiseringen som är ett centralt innehåll i *Historia 1b*.

I kursboken brukar avsnittet om islams historia handla om Muhammeds framväxt och erövring på den Arabiska halvön. Det brukar handla om cirka 1-2 sidor, så mycket mer finns det inte.

2. **Vilket utrymme ger du åt islam i din historieundervisning?**

När vi jobbar med epokerna som är ett av många centrala områden så tar jag upp islams grundande och spridning från Muhammed. Men efter 800-talet handlar det inte längre om islams historia, utan då handlar det om det Osmanska riket. Det är ett muslimskt rike, men det är inte ren historia om islam. Vi läser inte islams historia kronologiskt från starten Muhammed fram till idag. Däremot dyker islam upp i olika bitar i olika teman under historien. Till exempel jobbar man industrialiseringen under 1800-talet tittar vi i första hand på vad som händer i Europa. Där tar jag inte upp vad som händer i alla olika muslimska länder under 1800-talet.

3. **Tror du att det kan uppstå en vi- och dem- känsla mellan muslimer och ”icke-muslimer”?**

Både och. Om man pratar om industrialiseringen. Om man inte själv upplever att man har en plats i historien så kan man nog känna sig utanför, men det innebär

⁴⁵ Intervju 1, intervjutillfälle 2015-03-16

inte att de med automatik känner en vi- och dem- känsla.

Jag tror de förstår varför man väljer att ta upp västerlandets i historia i väldigt stor utsträckning. Om man är muslim och läser om första- och andra världskriget och inte känner igen sig själv så känner de sig säkert lite vid sidan om. Men jag tror inte att man behöver känna sig som ett typiskt ”vi och dem” för det. Genom att låta eleverna vara med och själv ställa frågor om historien så har man en chans att få med de på tåget även om de inte läser om sitt eget hemlands gamla historia.

4. Tror du att framställningen av islam och utrymmet som islam får i historiekurserna kan påverka de muslimska elevernas möjligheter till att förstå sambanden mellan då-, nu- och framtid (historiemedvetande)?

Där har vi ett problem till med de läroböcker vi har. Problemet med läroböckerna är om det tas upp väldigt lite om islams historia där varifrån ska de då få informationen? Vi vet att läroböcker från andra länder kan vara vinklade utifrån ett annat historiemedvetande och det kan vara farligt att släppa elever helt fria på litteratur som man själv inte kan kolla som lärare.

Jag skulle till exempel inte våga låta eleverna enbart bygga sitt historiemedvetande på läroböcker från Iran. Där kan det finnas en stark negativ bild av judar. Nu betonar jag kan vara, för jag har inte läst dem själv. Men med tanke på deras presidents retorik om Israel kan jag tänka mig att skolböckerna ser ut på ett visst sätt med en viss vinkling. Då kan det finnas en fara om man släpper dem fria på sådana källor.

Samtidigt kan det vara positivt att låta muslimerna läsa om vikingarna för då får de en bild av varifrån Sverige kommer ifrån och varför svenskar sitter med konstiga hjälmar med horn på när det är fotbollsmatch. Då kanske man ökar förståelsen istället för att skapa ett mer vi- och dem- tänkande.

De muslimer som jag har haft i olika klasser har inte haft några problem med att

läsa historia som är ny för dem. Det finns många icke-muslimer som har varit i Sverige i generationer som också kan ha svårt med nya områden.

Att arbeta med historiemedvetande är en bra men svår bit, men att få de att förstå att den historia som presenteras och den historia som de själva känner till kan se olika ut för olika människor och olika kulturer. Då tror jag man skapar en större förståelse. För även om man inte läser sin historia här och nu så har man med sig den biten.

Vi har elever som kommer från Asien som har ett annat historiemedvetande. Vi har elever som kommer från Norge, Mellanöstern och Afrika. Vi har elever från alla delar av världen och det går inte att ta upp alla personers historia hela tiden.

Det ska såklart finnas utrymme för alla människor och det brukar jag nämna när vi jobbar med historiebruk och då brukar jag ta upp exemplet om vi bara har museer som visar vita kristna män genom Sveriges historia, vilka blir då utestängda från museet? Vilka kan inte känna igen sig? Samtidigt kan det vara svårt att presentera alla människor under alla tider. Men det innebär inte att man får glömma bort dem.

4.5 Den andra intervjun med gymnasielärarna

I den här intervjun fick lärarna diskutera mer fritt utifrån de frågeställningar som ni kan ta del av i Bilaga 2. *Hur upplever de intervjuade lärarna klassrumsmiljön, de muslimska elevernas förutsättningar att förstå sitt historiemedvetande och hur kan en eventuell vi- och dem- känsla förebyggas?*

Karins intervjusvar⁴⁶

Tittar vi på hur det ser ut idag på skolan så brukar det vara runt 1-3 elever som har muslimsk bakgrund i en klass. I klasserna brukar det inte finnas en vi- och dem- känsla,

⁴⁶ Intervju 2, (se bilaga 2), intervjutillfälle 2015-03-23

fast man märker när man diskuterar med klasserna att det finns ett generellt vi- och dem- tänkande mot muslimer i helhet.

Jag har inte upplevt att det är svårare för elever med muslimsk bakgrund att förstå sitt historiemedvetande. Det är en svår uppgift oavsett vilken kulturell bakgrund en elev har. Ibland kan jag uppleva att det är lättare för elever med en annan kulturell bakgrund att förstå sitt historiemedvetande eftersom ganska ofta så handlar det om grupper som är väldigt inlästa i sin kulturs historia och förstår betydelsen av sin historia jämfört med de elever som har den svenska kulturen som bakgrund.

Jag anser definitivt att islam och den muslimska kulturen behöver ett större utrymme i våra läromedel, oavsett ämne, eftersom mer kunskaper skapar en större förståelse.

På vår skola finns det ingen lärare med muslimsk bakgrund, men vi har en tränare som har muslimsk bakgrund. Den tränaren kan få en helt annan kontakt med våra elever som är muslimer. Jag tror att detta behövs mer på vår skola för att vi märker att en mångfald av kulturer skapar en förståelse men också en trygghet för våra elever på skolan.

Viktors intervjusvar⁴⁷

Jag har klasser som inte har några muslimska elever och jag har klasser med en eller flera muslimska elever. Det varierar. Men andra kulturer eller religioner blir också vanligare. I en klass med 10 invandrarelever är det bara en av de eleverna muslim.

Jag har haft lärarkandidater med muslimsk bakgrund så det kommer nog att bli mer vanligt med religionslärare med den bakgrunden. Jag är inte säker på att det alltid blir bra om elever med muslimsk bakgrund har "muslimska" lärare. Det tror jag inte man ska sträva efter heller. Vi icke-muslimska lärare skall ju möta alla med förståelse, insikt och empati med mera.

⁴⁷ Intervju 2, (se bilaga 2), intervjutillfälle 2015-03-23

Lasses intervjusvar⁴⁸

Det finns inte jättemånga muslimska elever i varje klass. En del är öppna med att de är muslimer, en del väljer att inte vara öppna med det och jag ställer aldrig frågan. I en del klasser kan det vara uppenbart att det inte finns någon alls. Men generellt sett är det alltid någon muslim i varje grupp.

Jag märker inte av en vi- och dem- känsla i klassrummet. Alla elever samarbetar i klassrummet. Dock har en del uttryckt tankar som speglar ett vi- och dem- tänkande. Någon kan vara antimuslim (och anti-religion i allmänhet), en annan har erfarenhet av att muslimer sett ned på dem i sitt hemland.

Historiemedvetande är knepigt för alla. Det svåra kommer om man skall utmana sitt historiemedvetande, men det tydligaste här är faktiskt de som "drar åt höger" och har en bestämd åsikt om det "typiskt svenska".

Det är svårt att skapa läroböcker som får med alla på lika grund (vi har buddhister, mandeer, judar, kristna, ateister, agnostiker, homosexuella, hipsters... på skolan). Men islam som utbredd religion skall absolut ha en plats så att muslimer kan förankra sig själva i historieämnet. Men det får inte ske i konkurrens med vetenskaplighet eller vad som är i fokus för ämnet (ex: är ett arbetsområde demokrati så blir det svårt att lägga in islam med samma utrymme som rörelsen för kvinnlig rösträtt eller Sveriges första riksdag). Dessutom är islam inte så pass enhetligt att man bara kan få med "ett islam" i alla läroböcker. Man kan dock ge eleven möjligheten att själv bredda sig utifrån elevens egen identitet i de olika ämnena. Så jag tror inte på att tvinga in mer om islams historia i läroböckerna utan att ge möjlighet till breddning utanför de olika läroböckerna.

Jag tror att en mångfald är bra om vi har en mångfald hos eleverna. Alla behöver förebilder de kan identifiera sig med. Jag kan dock inte säga att jag tror att en muslim lär sig engelska bättre om läraren är muslim, men jag tror att muslimer kan känna större tilltro till skolan i allmänhet om de vet att det finns muslimska lärare bland de övriga och att en mångfald av lärare utgör en sammansvetsad enhet.

⁴⁸ Intervju 2, (se bilaga 2), intervjutillfälle 2015-03-23

5. Diskussion

I ämnesplanen i historia står det att en av kunskapskraven i kursen *Historia 1b* är att eleverna ska utveckla en förståelse kring sitt historiemedvetande. Eftersom många klassrum idag består av en mångfald är det väldigt viktigt att dagens gymnasieelever utvecklar en förståelse av sitt eget och andras historiemedvetande för att förebygga framtida konflikter. Det är även viktigt för att det inte ska uppstå en eventuell vi- och dem- känsla i de svenska klassrummen.

Ett av den här uppsatsens syften har varit att studera om verksamma gymnasielärare anser att de upplever att det finns en vi- och dem- känsla i den svenska gymnasieskolan. Mitt andra syfte har varit att undersöka hur mycket utrymme islam får i historieundervisningen och om det går att finna en koppling mellan utrymmet som den muslimska historien får med de muslimska elevernas förutsättningar att förstå sitt eget historiemedvetande?

5.1 Utrymmet som islam får i den svenska historieundervisningen

Om islam behöver ett större utrymme inom den svenska historieundervisningen råder det delade meningar om. Läroplanen för 2011 års gymnasieskola betonar att ett av historieundervisningens syften är att eleverna ska utveckla sitt historiemedvetande.⁴⁹

Karin anser att det finns utrymme till att få plats med islam i *Historia 1b*.⁵⁰ Även Lasse brukar ge islam det största utrymmet under de tidigare epokerna.⁵¹ Lisa anser att islam behöver få större utrymme och det finns enligt henne inga problem med att få plats med islam eftersom det går att arbeta med flera kursmål samtidigt.⁵² Viktor tycker att det finns utrymme i historiekursen. Det finns alltid olika valmöjligheter och med lite kreativitet går det att arbeta med olika kulturer och få in det under kunskapskraven för ”förändringsprocesser”.⁵³ Lasse anser att det finns utrymme till islam, men att det är

⁴⁹ Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskolan 2011, s. 66

⁵⁰ Intervju 1 med Karin, fråga 1 intervjutillfälle 2015-03-17

⁵¹ Intervju 1 med Lasse, fråga 2, intervjutillfälle 2015-03-16

⁵² Intervju 1 med Lisa, fråga 1, intervjutillfälle 2015-03-22

⁵³ Intervju 1 med Viktor, fråga 1, intervjutillfälle 2015-03-16

svårt att ge muslimernas historia lika stort utrymme som till exempel industrialiseringen eller demokratiseringen.⁵⁴

Det råder lite skilda meningar om hur islam ska appliceras in i historieundervningen på ett naturligt sätt. Under de tidiga epokerna händer det mycket i den muslimska kulturen och därför anser Karin att det är lättast att få med islam när undervisningen befinner sig inom den äldre historien.⁵⁵ Viktor menar att den muslimska historien är bra att sätta i relation till den kristna världen. Han brukar även göra naturliga avstickare till den arabiska kulturen. Viktor log när han berättade om när den arabiska kulturen befann sig på en högre kulturell nivå än den kristna världen under medeltiden. Då får även islam en positiv framställning.⁵⁶

Det är två av de intervjuade personerna som ger islam lite större utrymme i sin historieundervisning. Lisa brukar dra nytta av de eleverna som har en muslimsk bakgrund.⁵⁷ Viktors kurser brukar se olika ut och det beror på att undervisningen bör anpassas efter de olika gymnasieklassernas behov. Han brukar arbeta med olika tidslinjer för att försöka undvika att någon kulturs historia lämnas utanför. Det arbetssättet ger möjligheten till att kunna låta eleverna fylla tidslinjen med olika historiska händelser och historiska personer. Sedan kan eleverna bidra till ett meningsfullt kunskapsutbyte genom att presentera sina olika tidslinjer för varandra.⁵⁸ Då får de möjligheten att både kunna utveckla sitt eget historiemedvetande samtidigt som de får ta del av andra personers olika historiemedvetande.

De här intervjusvaren stämmer överens med Thomas Nygrens beskrivning om att olika gymnasielärare gör olika historiska urval och väljer att använda sig av olika undervisningsmetoder i sin historieundervisning.⁵⁹ Även om den tidigare forskningen visar på ett tydligt resultat av att läroböckerna framställer en vi- och dem- känsla, så behöver inte det skapa en problematik inom historieundervisningen eftersom de

⁵⁴ Intervju 1 med Lasse, fråga 1, intervjutillfälle 2015-03-16

⁵⁵ Intervju 1 med Karin, fråga 2, intervjutillfälle 2015-03-17

⁵⁶ Intervju 1 med Viktor, fråga 1, intervjutillfälle 2015-03-16

⁵⁷ Intervju 1 med Lisa, fråga 2, intervjutillfälle 2015-03-22

⁵⁸ Intervju 1 med Viktor, fråga 2, intervjutillfälle 2015-03-16

⁵⁹ Lozic, 2010, s.81

intervjuade personerna väljer att försöka anpassa undervisningen efter elevernas olika nationaliteter.⁶⁰

Kursboken *Historiens ansikte* visar på att islam får ett väldigt litet utrymme jämfört med den västerländska historien. Samtidigt så har samtliga intervjupersoner beskrivit att det går att få med islams historia i undervisningen och att det är viktigt för att de muslimska eleverna ska kunna utveckla sitt historiemedvetande. Med tanke på historiekursens centrala innehåll, undervisningstiden och vilka nationaliter som går i en och samma klass situationsanpassar lärarna sin undervisning.

5.2 Behöver islam få ett större utrymme för att de muslimska eleverna ska kunna förstå sitt historiemedvetande?

En lärare anser att utrymmet som islam får i historieundervisningen inte är viktigt för att de muslimska eleverna ska få förutsättningarna att utveckla sitt eget och förstå andras historiemedvetande. Däremot är det viktigt att de muslimska eleverna får undervisning om sin egen historia för att få ett positivt identitetsskapande. Det är viktigt att de muslimska eleverna förstår sin egen situation och kan förstå varför de befinner sig i Sverige. Själva historiemedvetandet är ett redskap och de kan lära sig de historiska sambanden genom att läsa den västerländska historien.⁶¹

En annan lärare tycker att de muslimska eleverna får sämre förutsättningar att kunna utveckla sitt historiemedvetande om de inte kan relatera till något inom den västerländska historien. Därför måste det finnas utrymme för de muslimska eleverna att kunna få undervisning i sin egen historia.⁶² Samtidigt har många muslimska elever inte det svårare än vad många icke-muslimer har att förstå innebörden av vad ett historiemedvetande innebär. Många elever som har svenska föräldrar har också svårt att förstå sitt eget och andra personers olika historiemedvetande. Det kan många gånger vara positivt att låta de muslimska eleverna läsa om vart Sverige kommer ifrån eftersom

⁶⁰ Otterbeck, 1999, s. 160

⁶¹ Intervju med Karin, fråga 4, intervjutillfälle 2015-03-17

⁶² Intervju med Viktor, fråga 4, intervjutillfälle 2015-03-16

den svenska historien även ska bli en del av muslimernas historia som svenska muslimer.

Det är viktigt att upplysa eleverna om att olika människor och olika kulturer har olika historiemedvetande. Därför blir det inte heller rättvist av en lärare att enbart ge muslimernas olika historia ett större utrymme inom den svenska historieundervisningen eftersom de kan finnas elever från alla delar av världen.⁶³

Även Karin anser precis som Lasse att hon inte har märkt av att muslimska elever skulle ha svårare att förstå sitt historiemedvetande. Det kan till och med ibland vara tvärtom att de elever som har en annan kulturell bakgrund kan ha det lättare att förstå sitt historiemedvetande. Och det beror på att de eleverna är väldigt ”inlästa” på sitt eget lands historia, jämfört med de elever som har en svensk bakgrund.⁶⁴

5.3 Vi- och dem- tänkande inom den svenska historieundervisningen

Det finns muslimer i många av de klasserna som de intervjuade gymnasielärarna undervisar i. Eftersom att de muslimska eleverna är en minoritet är det enligt min prövade teori kring ett vi- och dem- tänkande ännu viktigare att eleverna med en muslimsk bakgrund får sin egen historia för att kunna relatera till något när den västerländska historien presenteras av den undervisande läraren.

Den muslimska historien kan behöva ett större utrymme för att förebygga en vi- och dem- känsla och om historiekurserna enbart väljer att fokusera kring den västerländska historien utesluts de muslimska elevernas förutsättningar att kunna förstå sitt eget historiemedvetande. Vilket leder till att vi- och dem- känslan kan stärkas.⁶⁵ Samtidigt behöver inte ett vi- och dem- tänkande innebära något negativt för att vi behöver en naturlig vi- och dem- känsla för att kunna kategorisera in vår verklighet i olika fack för att göra verkligheten mer begriplig. Det är enligt Karin det okända som automatiskt

⁶³ Intervju med Lassa, fråga 4, intervjutillfälle 2015-03-16

⁶⁴ Intervju 2 med Karin, (se bilaga 2), intervjutillfälle 2015-03-23

⁶⁵ Intervju med Viktor, fråga 3, intervjutillfälle 2015-03-16

skapar ett vi- och dem- tänkande och behovet av att kategorisera in verkligheten i olika fack kommer alltid att finnas i olika konstellationer. En gymnasielärare bör arbeta med att få eleverna att förstå hur olika kategoriseringar kan relatera till varandra.⁶⁶ Samspelet mellan olika kulturer kan ge alla elever oavsett nationalitet en förståelse kring olika kulturers historiemedvetande.

Det är inte enkelt att besvara frågeställningen om det kan uppstå en vi- och dem- känsla eftersom det i grund och botten handlar om eleven själv upplever att den kan relatera sig själv till något. En elev som inte känner att den har fått en plats inom den lilla historien kommer känna av en vi- och dem- känsla.⁶⁷ Och i den kategorin av elever stämmer Suids teori om västvärldens vi- känsla i relation till övriga världen som upplever en dem- känsla. Samtidigt är det viktigt att betona att många muslimer har en bra och kanske bättre förståelse kring sitt eget historiemedvetande än vad många svenskfödda elever har. Och de muslimerna kan känna av ett vi- och dem- tänkande men att den känslan inte behöver vara negativ, utan kanske till och med positiv. Därför har dagens lärare en viktig roll att försöka förebygga rädslan mot muslimer för då kan de utveckla en förståelse kring hur de kan som ”olika” relatera till varandra och då utvecklas förståelsen kring olika historiemedvetanden automatiskt.⁶⁸

Jörn Rösen åsikter kring att eleverna behöver kunna relatera sig själv till de historiska berättelserna som de kommer i kontakt med i historieundervisningen stämmer också överens med mina intervjupersoners svar. Dock behöver det inte alltid vara så att det skapar större förutsättningar till att förstå sitt eget historiemedvetande. Men det är nödvändigt för ett positivt identitetsskapande.⁶⁹

5.4 Går det att förebygga ett vi- och dem- tänkande i skolan?

Karin berättade att i en av hennes undervisningsklasser finns det totalt 28 stycken elever och en av de eleverna har muslimsk bakgrund. Överlag på den skola som Karin arbetar på går det i snitt 1-3 elever som har muslimsk bakgrund. Det brukar inte enligt Karin

⁶⁶ Intervju med Karin, fråga 3, intervjutillfälle 2015-03-17

⁶⁷ Intervju med Lasse, fråga 3, intervjutillfälle 2015-03-16

⁶⁸ Intervju 2 med Lasse, (se bilaga 2), intervjutillfälle 2015-03-23

⁶⁹ Karlsson, 2009, s.33

finnas någon vi- och dem- känsla som märks tydligt utan den vi- och dem- känsla som finns mot den muslimska världen brukar bli mest märkbar under olika klassrumsdiskussioner.⁷⁰ Viktor har både klasser där det finns en eller flera muslimer och han har även klasser som inte har några muslimska elever. I en av Viktors undervisningsgrupper finns det 10 stycken invandrarelever och då är det en av de eleverna som har muslimsk bakgrund.⁷¹ Lasse har i snitt en muslim i varje klass och i vissa klasser finns det inga muslimska elever.⁷²

För att försöka analysera om muslimernas historia behöver få ett större utrymme inom den svenska historieundervisningen, för att ge muslimerna de bästa förutsättningarna att kunna förstå sitt eget och andras historiemedvetande, och för att förebygga en vi- och dem- känsla mellan muslimer och icke-muslimer, så har jag presenterat en lärobok för att kunna bilda mig en uppfattning kring islams utrymme i historieböckerna.

I *Historiens ansikte* finns tyngdpunkten om den muslimska historien kring de tidigare epokerna. Framställningen kring islam sätts i förhållande till förlorarna mot västvärlden. Dock får islams en positiv framställning under det osmanska rikets storhetstid.⁷³

Jag anser att böckerna inte på egen hand kan förebygga elevernas eventuella vi- och dem- känsla. Och Lasse anser att det är svårt att skapa läroböcker som får med alla nationaliteter på lika grund. På en skola kan det finnas elever som är buddhister, mandeér, kristna, judar, homosexuella och hipsters med mera. Idag är islam en utbredd religion och det ska definitivt finnas en plats åt deras historia inom historieämnet, men även inom andra ämnen.⁷⁴

Det är också viktigt med en mångfald hos eleverna. Muslimska lärare behövs för då kanske de muslimska eleverna känner ett större förtroende för den svenska skolan, men en muslimsk lärare behöver inte vara mer kvalificerad att få elever med muslimsk bakgrund att förstå sitt historiemedvetande än en svensk lärare. Däremot kan det hjälpa till att förebygga en vi- och dem- känsla.⁷⁵ På den skola som Karin arbetar på finns det

⁷⁰ Intervju 2 med Karin, (se bilaga 2), intervjutillfälle 2015-03-23

⁷¹ Intervju 2 med Viktor, (se bilaga 2), intervjutillfälle 2015-03-23

⁷² Intervju 2 med Lasse, (se bilaga 2), intervjutillfälle 2015-03-23

⁷³ Presentation av *Historiens ansikte*

⁷⁴ Intervju 2 med Lasse, (se bilaga 2), intervjutillfälle 2015-03-23

⁷⁵ Intervju 2 med Lasse, (se bilaga 2), intervjutillfälle 2015-03-23

en tränare som har muslimsk bakgrund. Den tränaren får en helt annan kontakt med de elever som är muslimer. Det behövs fler muslimska lärare för att få en mångfald både bland eleverna och hos lärarna och det skapar en större förståelse som i sin tur leder till en trygghet för de eleverna som går i skolan.⁷⁶ Och när eleverna känner sig trygga, upplever att de får en plats i tillvaron och om lärarna lyckas förebygga en negativ vi- och dem- känsla bör eleverna ha fått den bästa förutsättningen att förstå sitt och andras historiemedvetande.

Det är viktigt att man inte tolkar att fler muslimska lärare skulle lösa dilemmat kring ett vi- och dem- tänkande, utan det handlar om att alla lärare oavsett nationalitet ska bemöta alla medmänniskor med förståelse. Det är också viktigt att belysa att islams utrymme i de olika läroböckerna är oväsentligt om inte skolorna har lyckats förebygga ett negativt vi- och dem- tänkande, för då kommer ändå inte eleverna kunna utveckla sitt historiemedvetande. Kombinationen av mångfald, mångsidiga historieböcker och en positiv vi- och dem- känsla ger de bästa förutsättningarna för dagens muslimska gymnasieelever att kunna utveckla ett komplext historiemedvetande.

⁷⁶ Intervju 2 med Karin, (se bilaga 2), intervjutillfälle 2015-03-23

Källförteckning

Tryckta källor

- Berglund, J. (2010), Selektiva traditioner i svenskislamisk religionsundervisning: *Att söka kunskap – islamisk utbildning och pedagogik i historia och nutid*, J. Berglund & G. Larsson & P. Lundgren, Liber AB
- Hansson, J. (2010), *Historieintresse och historieundervisning*, Umeå Universitet, Print & Media
- Karlsson, K-G. (2009), *Historien är nu- En introduktion till historiedidaktiken*, Studentlitteratur AB
- Larsson, G. (2006), *Muslimerna kommer! – Tankar om islamofobi*, Makadam förlag
- Lozic, V. (2010), *I historiens skugga- Historieämne och indentifikationsformering i 2000-talets mångkulturella samhälle*, Lärarutbildningen Lunds universitet
- Mead, G.H. (1979), *Den symboliska interaktionismens grunder: Samhällsvetenskapliga perspektiv*, E.C. Cuff & G.C.F. Payne, Göteborg, Bokförlaget Korpen
- Nygren, T. "Historielärare" I *Ämnesdidaktiska insikter och strategier-Berättelser från gymnasielärare i samhällskunskap, geografi, historia och religion*, Karlstad University Press, 2009
- Ouis, P. & Roald, A.S (2003), *Muslim i Sverige*, ScandBook AB, Smedjebacken
- Sander, Å. & Andersson, D. (2009) ur boken *Det mångreligiösa Sverige- Ett landskap i förändring*, Författarna och studentlitteratur AB, Lund

Elektroniska källor

- Diskrimineringsombudsmannen (DO), 2013, s. 38
<http://www.do.se/Documents/rapporter/Forskning%20om%20diskriminering%20av%20omuslimer%20i%20Sverige.pdf>, hämtningsdatum, 2015-02-05
- Forum för levande historia,
http://www.levandehistoria.se/sites/default/files/material_file/islamofobi.pdf,
hämtningsdatum 2015-02-20

Islamguiden, http://www.islamguiden.com/arkiv/islam_skolan.pdf, hämtningsdatum 2015-03-10

Islamguiden, http://www.islamguiden.com/arkiv/islam_skolan.pdf, hämtningsdatum 2015-02-20

Nationalencyklopedin,
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/historiemedvetande>,
hämtningsdatum, 2015-02-20

Skolverket, Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskolan 2011

Ämnesplan för Historia 1B, http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasieutbildning/amnes-och-laroplaner/his?subjectCode=HIS&courseCode=HISHIS01b#anchor_HISHIS01b,
hämtningsdatum 2015-02-30

Bilaga 1

Intervjuer med gymnasielärare

1. Finns det förutsättningar till att få plats med islams historia i kursen *Historia 1b*?
2. Vilket utrymmer ger du åt islam i din historieundervisning?
3. Tror du att det kan uppstå en vi- och dem- känsla mellan muslimer och ”icke-muslimer”?
4. Tror du att framställningen av islam och utrymmet som islam får i historiekurserna kan påverka de muslimska elevernas möjligheter till att förstå sambanden mellan då-, nu- och framtid (historiemedvetande)?

Bilaga 2

Intervju 2 med gymnasielärarna

1. Utgå från några klasser som exempel. Förklara också hur många elever det finns i respektive klass. Hur många muslimer finns det i en vanlig gymnasieklass?
2. Har du upplevt att det finns en vi- och dem- känsla mellan muslimer och icke-muslimer?
3. Har det funnits större svårigheter för eleverna som har muslimsk bakgrund att förstå sitt historiemedvetande än vad det har varit för de eleverna som har svensk bakgrund?
4. Tror du islam skulle behöva ett större utrymme i läroböckerna?
5. Finns det några lärare med muslimsk bakgrund på den skola som du arbetar på?
Om nej. Tror du att det skulle gynna de eleverna som har muslimsk bakgrund om det fanns fler muslimska lärare?